

sis, et Joan. Andreas, in c. *Lator*. n. 5. et Abbas, n. 9. h. t. Pirhing, eod. n. 49; Maranta, ubi supra, n. 147. et alii. Unde idem Abbas, in c. *Juravit*. n. 5. de *Probation*. ponit regulam, quod ubi vitium sententiæ per partes est remissibile, sententia illa transeat in rem judicatam: alias secus.

126. *In causis criminalibus, an, et in quo sensu sententia non transeat in rem judicatam?* — Quinto notat Ludovic. Engel, h. t. n. 24. etiam in causis criminalibus sententiam non transire in rem judicatam, sed quocumque posse rei innocentiam demonstrari; ut *Unius*. 18. § penult. ff. de *Questionib*. ibi: « Quamvis defensionem quocumque tempore postulante reo negari non oportet. » Verum hæc sententia, nisi melius explicetur, non caret difficultate: tum quia Glossa ibid. vers. *Quocumque tempore*, asserit, istud intelligendum esse de quocumque tempore « ante sententiam: » adeo, ut juxta Bartolum, ibid. etiam post publicationem attestationum possint ad defensionem rei recipi alii testes; tum quia videtur repugnare textus l. I. ff. de *Questionib*. ubi præses provinciæ eum, quem damnavit, restituere non potest (hoc enim fieri posset, si sententiam non transiret in rem judicatam) sed cognita rei innocentia principi rescribendum esse dicitur, cujus indulgentia Reus innocens repertus restituatur. Unde in isto duntaxat sensu procedit relata Ludovici Engel sententia; videlicet in causis criminalibus sententiam non transire in rem judicatam, quatenus semper potest innocentia rei probari, ut principis indulgentia restituatur: non autem, quin transeat in rem judicatam quoad inferiores iudices.

127. *Consensus expressus nihil operatur, ut innocens possit occidi; bene tamen tacitus.* — Accedit ratio, quia, licet loquendo de causis criminalibus consensus expressus nihil operetur, ut innocens possit occidi, vel mutilari (neque enim homo est dominus vitæ, ac membrorum suorum) nihilominus tacitus ejus consensus, seu potius illa patientia, qua non appellavit, nec aliquid in sui defensionem allegavit, jure sic disponente, potest ei nocere: adeo, ut sententia transeat in rem judicatam, donec cognita rei innocentia per principem relaxetur. Siquidem licite potest quis mortem, vel mutilationem etiam injustam pati, nec tenetur se defendere, exemplo multorum millium sanctorum martyrum; etsi expresse in eam consentire, aut renuntiare defensionem suam non possit. Pirhing, h. t. n.

50. Simulque novum non est, ut quis cuiquam tacite renuntiare possit, non autem expresse: prout juramentum calumniæ potest remitti tacite, non autem expresse, cap. I. § *Propter omissum de Jurament. calumn.* in 6.

128. *Sententia, quam victor fatetur iniquam, debet retractari, neque censetur transivisse in rem judicatam.* — Sexto, quando victor fatetur, sententiam pro se latam esse iniquam, tunc ea debet retractari. Abbas, c. *Cum inter*. n. 8. h. t. post Innocentium c. *Quia plerique. de Immunitat. eccles.* Neque talis sententia transit, nec transivisse censetur in rem judicatam; adeo, ut nunquam possit, aut debeat executioni mandari. Jason, in *Repetit.* l. *Admonendi*. n. 45. et 46. ff. de *Jurejurand.*; Maranta cit. part. VI. *Speculi aurei*. tit. de *Sententia*. n. 138. allegans alios. Nec immerito: quia, licet sententia transiens in rem judicatam, habeat pro se præsumptionem juris et de jure, nihilominus contra hanc ipsam admittitur propria confessio partis; ut dictum supra tit. XXIII. de *Præsumptionibus*. § 2. n. 54. et 55.

129. *Neque transit in rem judicatam sententia, quando per evidentiam facti constat de ejus iniquitate.* — Similiter sententia nunquam transit in rem judicatam, ubicunque per evidentiam facti, v. g. per inspectionem ocularem, constat de ejus iniquitate: unde hæc semper retractari potest, etiam sine appellatione arg. l. *Confessionibus*. ff. de *Interrogat. actionib*. Innocentius c. *Fraternitas*. § *Nota sententiam. de Frigidis et maleficiat*. Abbas, c. *Significantibus*. n. 5. de *Purgation. vulgar.* hujus rationem dans; quia non debet Judex sustinere, ut quis notorie detineat rem alterius cum peccato. Mascardus, de *Probation*. quæst. 8. proem. n. 16. allegans alios.

130. *Idem dicendum de sententia lata ex errore, vel causa falsa, aut non concludente, quando hæc in sententia fuit expressa.* — *Septimo*, quando iudex ex errore, vel causa falsa processit, illamque causam expressit in sententia, hujusmodi sententia non transit in rem judicatam, sed detecta veritate semper potest retractari, arg. l. I. ff. *Quæ sententiæ sine appellat. rescind.* ubi propter errorem calculi in sententia expressum, appellare necesse non est; Maranta, loc. cit. n. 118. et 141. citans alios; atque istud probans ex c. *Inter cæteras*. 9. h. t. ubi dicitur, quod sententiæ non debet stari, si iniquitatem contineat manifestam, » prout fit in proposito Engel, h. t. n. 25. Idque ampliatur ad sen-

nar. Sigism. Scaccia, lib. I. de *Judiciis*, cap. cxvii. n. 131. et tract. de *Sententia*, gloss. 14. quæst. 2. n. 40; Maranta, ubi supra, n. 155. allegans alios. Ratio est, quia appellatio solum potest interponi intra decem dies a die lata sententiæ, Auth. *Hodie autem*. c. de *Appellation*. junctis concordantiis supra n. 107. allegatis: unde elapso dicto termino decendii appellare volens, non amplius auditur, cum per lapsum decem dierum tollatur remedium devolutivum. Istud enim indistincte verificatur, sive sententia soleat transire in rem judicatam, sive non; cum quoad hoc lex non distinguat.

136. *Et quomodo istud fiat.* — Remanet proinde, quod sententia illa, quæ non transit in rem judicatam, post lapsum decendii solum possit retractari per viam querelæ. Idque fieri potest adeundo iudicem illum, qui tulit sententiam, eidemque per modum querelæ, ac petitionis de retractanda sententia, utpote in rem judicatam non transeunte, debite proponendo gravamen sibi illatum per sententiam injustam, seu ex errore latam. Judex autem non debet simpliciter admittere querelantem: sed oportet, ut prius summariter saltem sese informet de justitia querelæ, et injustitia sententiæ; ac cognita rei veritate, retractet sententiam. Maranta cit. n. 155; Abbas, c. *Tenor*. n. 6. h. t. asserens, quod sententia, quæ non transit in rem judicatam, tunc demum retractetur, quando æquum videbitur iudici. Scaccia cit. lib. I. de *Judiciis*. n. 131, vers. *Respectu judicis*, allegans alios, atque hoc ipsum amplius declarans conformiter proxime dicendis n. 138.

137. *Notabilis differentia inter appellationem, et inter querelam, in causis non transeuntibus in rem judicatam.* — Unde est notabilis differentia inter appellationem, et inter querelam in causis non transeuntibus in rem judicatam; prout recte notat Sigism. Scaccia cit. lib. I. de *Judiciis*, cap. cxvii. n. 131. assignans duplicem differentiam, unam respectu temporis, alteram respectu judicis. Differunt quidem respectu temporis: quia appellatio solum potest fieri intra decem dies post latam sententiam, ut dictum. Querela vero potest proponi etiam post lapsum decem dierum; potestque dein cognita veritate sententia retractari quocumque intra spatium triginta annorum, si in ea non vertatur periculum animæ; vel subsit periculum animæ, in perpetuum, Maranta, l. c. n. 154. citans Cardinalem in Clem. I. quæst. 14. h. t.; Salicetum

1. Si præses. c. *Quomodo et quando iudex, etc.*; Baldum l. *Data opera*. col. 15. vers. *Sed quid si bannitus*. c. *Qui accusare non poss.* et alios; ac sequitur Scaccia, ubi supra.

138. *Appellatio devolvit causam ad superiorem: querela est cognoscenda ab eodem iudice, qui sententiam tulerat. Hic cognita summariter causa querelandi, potest querelantem restituere in integrum, eumque denuo audire.* — Differunt etiam respectu judicis: quia appellatio devolvit causam ad superiorem, c. *Dilectis*. 55. et c. *Ut debitus*. 59. de *Appellation*. Querela vero potest cognosci ab eodem iudice, qui sententiam, contra quam pars querelatur, tulerat: atque is interposita coram se querela, præmittat summariam ejus cognitionem, an videlicet allegetur aliqua verisimilis et probabilis causa querelandi; hacque cognita, poterit querelantem restituere in integrum, eumque denuo judicialiter audire. Siquidem restitutio adversus sententiam non solum competit ecclesiis, atque minoribus; sed ex legitima causa, puta, quia sententia inferens grave damnum non transit in rem judicatam, conceditur etiam majoribus l. I. ff. *Ex quibus causis majores, etc.* Simulque restitutio hujusmodi non est petenda a principe. Scaccia cit. lib. I. de *Judiciis*, cap. cxvii. n. 131. vers. *Respectu judicis*, allegans Dominicum in c. *Venerabilibus*. § *Porro*. col. 1. de *Sentent. excommunicat.* in 6. et Felinum c. *Lator*. n. 8. h. t. et Concordat Gailus, lib. I. *Practic.* observat. 114. n. 3. cum aliis; quamvis Abbas, et Maranta, ubi supra, hujus restitutionis faciendæ, non meminerint. Porro concessa restitutione in integrum adversus sententiam non transeuntem in rem judicatam, potest ille ipse iudex, qui eam tulerat, ex fortioribus rationibus talem sententiam retractare, atque reformare: quanquam idcirco non negetur, quin querela nullitatis sententiæ etiam possit opponi coram superiore iudice, si hunc gravatus adire maluerit, conformiter dicendis infra tit. seq. § 1. n. 28. et seqq.

§ V.

DE ALIIS EFFECTIBUS SENTENTIÆ DIFFINITIVÆ;
ET SENTENTIA INTER ALIQUOS LATA NOCEAT,
VEL PROSIT ALIIS

139. *Sententia, que transit in rem judicatam, facit jus inter partes.* — Quæritur I. Quinam sint alii effectus sententiæ diffinitivæ

quentior. claus. 173, n. 4. et 5; Socinus cit. reg. 355. fallent. 9; Jason cit. n. 24, allegans plures alios. Accedit ratio, quia princeps non attendit ordinem judiciorum, cum sit solutus legibus positivis, sed meram veritatem. Unde quod sententia principis valeat, quantumcumque non conveniat regulis juris positivi, tradit Abbas, c. *In nostra* n. 8. de *Sepultur.* id probans ex § *Sed et quod Institut. de Jure natural. gent. civil.* ubi id, quod Principi placet, dicitur « Legis habere vigorem. »

82. *Fallit etiam in causis, in quibus proceditur sola facti veritate inspecta. Clausula illa, ut iudex procedat, sola facti veritate inspecta, plus operatur, quam clausula summarie ac de plano.* — Secundo, ac loquendo de inferioribus iudiciis, data regula fallit in causis, in quibus proceditur sola facti veritate inspecta: puta, quando aliqui iudici committitur causa sub clausula, ut procedat « sola facti veritate inspecta. » Nam hæc clausula plus operatur, quam clausula « Summarie, simpliciter ac de plano, » etc. Barbosa cit. tract. de *Clausulis*, claus. 173, n. 2. post Hondedeum consil. 93. n. 53. t. I; Jason l. *Certi conductio*. § *Si nummos*, n. 32. et 33. ff. *Si certum petatur*, asserens, quod, ubicunque committitur causa sub clausula, « Sola facti veritate inspecta, » receditur a regulis juris positivi; et censetur commissum, ut iudex procedat manu Regia. Maranta, part. IV. *Speculi aurei* distinct. 9, n. 32. allegans alios. Unde stante illa clausula, potest iudex ferre sententiam non conformem libello, ubi sibi ex allegatis et probatis constat de veritate Jason cit. l. *Vinum*. n. 24. ff. *Si certum petatur*; Maranta, part. VI. *Speculi aurei*. tit. de *Sententia*. n. 62. et alii.

83. *Fallit insuper propter magnam conformitatem, seu connexionem, quam res petita in libello habet cum alia re: idque exemplificatur.* — Tertio fallit data regula propter magnam conformitatem seu connexionem, quam res petita in libello habet cum alia re; adeo, ut hæc alteri tacite virtualiter insit, ac sicque una cum ipsa saltem implicite petita censeatur: tunc enim iudex super utraque re illa potest ferre sententiam. Socinus, d. reg. 355, fallent. 2. istud exemplificans de interesse cum obligatione; nam si petatur res simpliciter, iudex potest condemnare etiam ad interesse. Pirhing, h. t. n. 31. inter alia dicens, quod si in libello fuerit petitus fundus, possit iudex reum etiam condemnare ad restitutionem

fructuum. Maranta cit. tit. de *Sententia*. n. 63. ponens exemplum in eo, qui petiit debitum: nam hoc soluto potest iudex eum condemnare ad restitutionem pignoris, licet non fuerit petitum; quia dicta restitutio venit ex natura actionis intentate. Jason cit. l. *Vinum*. n. 30. et 31. istud generaliter intelligens de illis, qui quidem expresse non sunt petita in libello, tamen vel ex natura, et aptitudine actionis ferre consentant; vel sunt de natura petitorum in libello, aut his correlativa, vel correspondentia, seu connexa, et procedunt ex eadem fonte: quia tunc sufficeret, ac posset de illis ferri sententia, quamvis aliter explicate non sint petita.

84. *Regula illa procedit solum in causis civilibus: secus in criminalibus.* — Quarto regula illa procedit solum in causis civilibus: secus in criminalibus. Jason, loc. cit. n. 24. et 25. Quinimo in criminalibus non requiritur, ut pars accensans concludat, petendo certam pœnam reo infligendam; sed probato crimine, debet infligi pœna a jure statuta, vel, si pœna est arbitraria, a iudice determinanda, ut jam dictum supra t. III. de *Libelli obligatione* § 1. n. 31.

85. *Fallit quoque, si partes consentiant.* — Quinto fallit eadem regula, si partes consentiant: nam hisce consentientibus, potest iudex ferre sententiam etiam super alio, quod non est expressum in libello, arg. l. *Si convenerit*. ff. de *Re judicat.* ubi summarium sic loquitur: « Si partes concordant, qualiter sententia feratur, iudex debet sequi earum voluntatem. » Socinum cit. reg. 355, fallent. 5; Jason d. l. *Vinum*. n. 26. licet dubitative; eo, quod partes non possint remittere substantialia ordinis iudicarii.

86. *Atque in causa matrimonii carnalis, vel spiritualis, et in aliis casibus concernentibus periculum animæ.* — Sexto fallit in causa matrimonii carnalis, vel spiritualis, atque in aliis casibus concernentibus periculum animæ: quia in istis fertur sententia secundum veritatem, licet non sit conformis libello, ut evitetur peccatum. Jason, loc. cit. n. 31. post Cardinalem Florentin. in Clem. *Sæpe*. § 1. in 2. op. *Verb. signif.* Tacentur nonnullæ aliæ fallentiæ, apud relatos auctores videndæ.

87. *Sententia judicialis debet esse certa.* — Quæritur II. Qualiter sententia debeat esse certa? Resp. I. Sententia judicialis debet esse certa, ita, ut per eam res debita, quantum possibile fuerit, determinetur: quia alioquin

væ! Resp. I. Postquam sententia lata post lapsum decem dierum transit in rem iudicatam, aut ipsius appellatio fuit deserta; alius ejus effectus est, quod faciat jus inter partes. Textus est in c. *Cum inter*. 13. § *Quamvis*. h. t. « Attendentes tamen, quod quantum ad litigantes ipsos, jus ex sententia factum fuit, postquam in rem transit iudicatam. » Ubi Abbas n. 7. notanter ait, quod licet sententia a principio jus non constituat inter partes, sed declarat, l. *Sicut*. § *Sed si quaeratur*. ff. *Si servitus vendicetur*: tamen post lapsum decem dierum dicitur facere jus inter ipsos litigantes. Barbosa, in *Collectan.* ad cit. c. *Cum inter*. n. 4; Vallensis h. t. § 5. n. 2. et alii.

140. *Non vero respectu aliorum.* — Dicitur notanter, « inter partes, » inter quas videlicet sententia lata est. Quia respectu aliorum ejusmodi sententia jus neutquam facit: siquidem « res inter alios acta, et iudicata, regulariter aliis non nocet, » ut loquitur textus cap. penult. h. t. et c. *Dilecto*. 25. § fin. de *Præbendis*. Et per hoc differt sententia a lege et canone, quia lex et canon omnes obligant, cap. 1. de *Constitut.* cum similibus; non sic sententia. Vallensis cit. § 5. n. 2. Verum de hoc plura n. 149. et seqq.

141. *Per ejusmodi sententiam diffinitivam finiuntur lites: adeo, ut non rescindatur prætextu instrumentorum de novo reperorum.* — Resp. II. Alius sententiæ diffinitivæ, quæ transit in rem iudicatam, effectus est, quod per eam finiuntur lites cap. II. h. t. et c. *Finem litibus*. 5. de *Dolo et contumac.* cum similibus. Adeo quidem, ut sententia semel lata, postquam transivit in rem iudicatam, amplius non rescindatur etiam prætextu instrumentorum de novo reperorum, vel aliarum probationum, c. *Inter monasterium*. 20. h. t. ibi: « Cum sub prætextu novorum instrumentorum lites non debeant instaurari: » juncto: c. *Suborta*. 21. § fin. eod. estque jam dictum supra n. 109.

142. *Solvitur instantia.* — Nec obstat textus in l. *Folsam*. c. *Si ex falsis instrumentis*, etc. ubi cognita veritate dicitur, retractandam esse sententiam, quæ ex falsis instrumentis, aut testimoniis lata fuit: quod ipsum habetur c. *Sicut nobis*. 9. de *Testib.* Resp. enim, disparitatem esse: quia in allegatis iuribus sermo est de sententia prætextu falsorum instrumentorum lata, qualis ipso jure nulla est, sicque nunquam transit in rem

iudicatam. Hic autem est sermo de instrumentis postmodum repertis, et sententia prius valide lata.

143. *Per sententiam diffinitivam finitur potestas iudicis.* — Resp. III. Tertius sententiæ diffinitivæ effectus est, quod per eam finiatur potestas iudicis: utpote qui dicta semel sententia functus est suo officio, ac iudex esse desiit in illa causa, l. *Judex*. ff. de *Re judicat.* estque jam dictum supra n. 34. et seqq. atque amplius declarabitur § seq. n. 168. solvendo instantiam quamdam.

144. *Eaque juste lata, debet a superiore confirmari.* — Ulterius inter effectus sententiæ diffinitivæ connumerari potest, quod ea juste, ac legitime lata, debeat a superiore confirmari, c. *Causam*. 14. h. t. Secus, si fuerit appellatum, et iudex ad quem ex Actis cognoverit injustitiam sententiæ: nam tunc ea retractanda est, c. *Cum Bertoldus*, 18. h. t. et alibi sæpe.

145. *Sententia lata pro actore, præbet ipsi actionem in factum.* — Resp. IV. Sententia lata pro actore, præbet ipsi actionem rei iudicatæ, sive actionem in factum, ut reus præstet id, in quo condemnatus est, ac satisfaciatur sententiæ: quæ actio est perpetua, et rei persecutoria, et competit etiam hæredi Actoris, et contra hæredem rei. Patet hoc ex l. *Miles*. § fin. de *Re judicat.* et l. *Actori*. c. de *Rebus creditis*.

146. *Reo per sententiam diffinitive absoluto, datur exceptio rei iudicatæ.* — Cæterum Reo per sententiam absoluto, datur exceptio rei iudicatæ contra actorem, ejusque hæredes, l. *Rei iudicatæ*. ff. de *Exception. rei judicat.* Intellige istud, quando reus absolvitur diffinitive: nam ex sententia absolutoria diffinitiva solum oritur Exceptio rei iudicatæ, quæ impedit actorem in effectu amplius agere, § *Item si in iudicio*. Instit. de *Exception.* ac notat Glossa in l. *Julianus verum*. § *Absolutus* ff. de *Condit. indebit.*

147. *Secus, si absolvitur duntaxat ab observatione iudicii.* — Secus est, quando reus absolvitur duntaxat ab observatione iudicii: nam tunc non oritur exceptio rei iudicatæ, quia solum absolvitur ab instantia causæ, et non a debito principali; ideoque tunc actor potest de novo agere, solutus tamen expensis prioris litis. Jason, in l. *Properandum*. § *Et siquidem*. n. 15. c. de *Judiciis*.

148. *In actione injuriarum reus condemnatus efficitur infamis. Nisi injuria foret minima.* — Resp. V. Quando agitur actione injuria-